

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Mäntysaari, Mikko

Title: Konstruktivismi on vaarallista!

Year: 2023

Version: Published version

Copyright: © 2023 Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti

Rights: CC BY-NC-ND 4.0

Rights url: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

Please cite the original version:

Mäntysaari, M. (2023). Konstruktivismi on vaarallista!. Janus: sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti, 31(1), 118-120. <https://doi.org/10.30668/janus.113076>

suuntaa katsomaan sosiaalityön organisoimisen, johtamisen, työkäytäntöjen ja asiakassuhteiden rakentumisen kompleksisuutta pintatasoa syvällisemmin. Häpeä ja ylpeys, nöyryytys ja tunnus- tus ovat tunteina hyvin inhimillisiä ja syvälle yksilöllisen minuuden tasolle palautuvia, mutta niiden rakenteelliset juurisyyt voivat hämärtyä. Siksi niiden (käyttö)voiman tunnistaminen ja tiedostaminen osana organisaatioiden ja johtamisen toimintaa on korostuneen tärkeää. Kirjaa voi suositella erityisesti kaikille sosiaalityötä johtaville, organisaatiomuutoksia suunnitteleville sekä sosiaali- ja terveyspalveluiden kehittäjille ja työntekijöille. Viimeksi mainitut ovat oletettavasti niitä, jotka usein ottavat vastaan sitä emotionaalista tunne- taakkaa, joka kerrosta häpeän ja ylpeyden kokemuksia sosiaalityöntekijöiden reflektoidessaan omaa työtään.

KONSTRUKTIVISMI ON VAARALLISTA!

Mikko Mäntysaari: *sosiaalityön emeritusprofessori, Jyväskylän yliopisto*

Wikforss, Åsa: *Alternativa fakta. Om kunskapen och dess fiender.* Stockholm: Fri tanke. Suomennos: *Vaihtoehtoiset faktat*, käänntäjä Pekka Tuomisto. Aula & Co, Helsinki. 2020, 327 s.

Viime aikojen poliittiset tapahtumat Yhdysvalloissa, mutta myös muualla, ovat osoittaneet, millaisia riskejä tosiasioiden vähättelyyn voi liittyä. Helsingin Sanomien 22.12.2021 julkaiseman

uutisen mukaan jopa 70 prosenttia republikaanipuoluetta äänestäneistä epäilee syksyllä 2019 pidettyjen presidentinvaalien olleen vilpilliset (Elo 2021). Tämä ällistyttävä tilanne saattaa ihmetyttää eurooppalaista uutisten seuraajaa, mutta yhdysvaltalainen republikaani ei ihmettele, koska hän pitää monia demokraattisesti painottuvia tiedotusvälineitä valheellisina. Valheita presidentinvaaleista on kuitenkin levittänyt presidentti Donald Trump ja hänen hallintonsa.

Epäluotettavan tiedon merkityksestä on toki esimerkkejä lähempänä, myös Suomesta. Esimerkiksi käy vaikkapa suhtautuminen rokotuksiin: lääketieteellisen tiedon mukaan koronapandemian taltuttaminen edellyttää väestön rokottamista mahdollisimman kattavasti. Suomessakin on ihmisiä, jotka suhtautuvat rokotteisiin epäillen tai täysin kielteisesti. Taustalla voi olla uskonnollisia tai poliittisia syitä, mutta tutkimukseen perustuvia syitä rokotteista kieltäytymiselle ei ole. Erittäin vakavaa on ilmastonmuutoksen vähättely. Sekin perustuu usein vääriin tietoihin, jopa valheisiin.

“Vaihtoehtoiset tosiasiat” (alternative facts) ovat ilmeisen vaarallisia. Mutta mistä niissä oikeastaan on kyse? Tähän kysymykseen yrittää ruotsalainen filosofi Åsa Wikforss vastata mahdollisimman yksiselitteisesti ja ymmärrettävästi.

Mielestäni hän myös onnistuu siinä aika hyvin. Kirja on ollut Ruotsissa myynti- ja arvostelumenestys. Abba-yhtyeen Björn Ulvaeus oli niin inno- tunut Wikforssin kirjasta, että tilasi sitä 110 000 kappaletta lukiolaisille Ruot-

sisä (Koppinen 2019). Ehkä tähän vaikutti se, että Ulvaeus on kirjan julkaiseseen Fri tanke-kustantamon toinen pääomistaja, joten hän saattoi saada painoksen edullisesti käyttöönsä.

Kirjoittaja Åsa Wikforss (s. 1961) on Tukholman yliopiston teoreettisen filosofian professori ja vuodesta 2019 lähtien myös Ruotsin akatemian jäsen.

New Yorkin Columbia-yliopistossa vuonna 1996 väitellyt Wikforss on kielifilosofi. Hänen väitöskirjansa *Linguistic Freedom: An Essay in Meaning and Rules* käsitteli kielellisten ilmaisujen normatiivista luonnetta. Analyyttisen filosofian perustalta lähtevä tapa nähdä maailmaa ja tieteiden roolia totuuden tavoittelussa näkyvät Wikforssin tekstissä vahvasti.

Wikforssin kritiikin keskeisenä kohteena on presidentti Donald Trump ja hänen häikäilemättömille valheille perustuva politiikkansa. Trumpin politiikan kova kritiikki ei ole kovin tavatonta Suomessakaan. Trumpista on toivottavasti päästy, mutta Wikforssin kirja on silti edelleen tärkeä. Sosiaalitieteilijälle Wikforssin kirja on kiinnostava, koska hän pyrkii näyttämään, millaisesta laajemmasta kontekstista Trumpin ”vaihtoehtoisten faktojen” politiikka kertoo. Wikforss käyttää käsitettä ”tietoresistenssi” viitaten sillä yhä yleisempään taipumukseen vältellä kiusallisia tosiasioita.

Tietoresistenssillä on filosofiset juuret. Wikforssin arvostelun kohteena ovat erityisesti (hänen mielestään) puolivilaista filosofista keskustelua käyvät humanistit, kasvat- ja yhteiskuntatietei-

lijät. Erityisen huomion kohteina ovat ruotsalaiset kasvatustieteilijät ja heidän konstruktivistiset teoriansa. Wikforss pitää konstruktivistista pedagogiikkaa keskeisenä syynä ruotsalaisten heikoille PISA-tuloksille. Hän myös väittää, että Ranskan ja Norjan koulujen oppimistulokset heikkenivät konstruktivistisen pedagogiikan yleistymisen seurauksena.

Konstruktivismiin yleistyminen kasvatustieteessä johtuu Wikforssin käsityksen mukaan siitä yleisestä harhakäsityksestä, että konstruktivismi on tavalla tai toisella ”edistyksestä”. Hänen mukaansa se on kaikkea muuta: ruotsalainen koululaitos on aikaisempaa epätasa-arvoisempi. Aloitteellisuutta ja tiedon oma-aloitteista etsimistä korostava konstruktivistinen pedagogiikka näyttää johtavan paradoksaalisesti suhteellisen individualistiseen oppimiskäsitykseen, josta kärsivät eniten köyhimpien kotien lapset.

Wikforssin mukaan eri maiden populistista oikeistoa ja yliopistojen konstruktivistisen pedagogiikan kehittäjiä yhdistävät virheelliset käsitykset tiedon, faktojen ja teorioiden olemuksesta.

Wikforss vastustaa tiukasti postmoderniin teorioihin ja konstruktivismiin sisältyvää relativismia, jonka mukaan totuutta asioiden tilasta ei voida esittää. Relativismin mukaan jokainen tulkinta todellisuudesta on ideologinen. Wikforssin mukaan konstruktivistisesti ja postmodernistisesti orientoituneet yhteiskuntatieteilijät ja muut ihmistieteilijät ovat täysin väärässä väittäessään, että objektiivista totuutta asioiden tilasta ei voida koskaan saavuttaa, ja että

tieteen ja tutkimuksen tuottamat käsitteet maailman tilasta eivät ole sinänsä sen enempää oikeassa kuin muutkaan tulkinnat.

Wikforssin mukaan on väärin sanoa, että objektiivisia faktoja ei ole olemassa. Fakta on todenmukainen kuvaus asioiden tilasta. Jos kuvaus on todenmukainen, eli kuvaa todellisuutta oikein, ei faktaan vaikuta se, että havaitseminen on käsitteepitoista. Faktat pysyvät, mutta teoriamme muuttuvat.

Wikforssin mukaan tutkijoiden ja vastuullisten journalistien tulee korjata väärät väitteet niin neutraalisti kuin mahdollista. Polarisaatio lisää tietoresistenssiä, joten liiallista kärjistämistä tulee välttää. Silti tutkijat eivät saisi yksinkertaistaa liikaa, sillä todellisuus on mutkikasta. Yksinkertaistuksetkin lisäävät tietoresistenssiä, koska ne on helppo kyseenalaistaa.

“Alternativ fakta” on sinänsä mainio teksti, mutta aina voi esittää myös kritiikkiä.

Wikforss edustaa analyyttistä filosofiaa tai kuten hän sanoo: “nykyaikaista filosofiaa”. Hän arvostelee humanisteja, kasvatustieteilijöitä ja yhteiskuntatieteilijöitä siitä, että nämä eivät tunne “nykyaikaista filosofista tutkimusta”. Tällä hän tarkoittaa ymmärtääkseni lä-

hinnä yhdysvaltalaisista ja brittiläistä analyyttistä filosofiaa. Wikforss kyllä viittaa ohimennen ranskalaisiin poststrukturalisteihin ja Foucaultiin, mutta sanoo, ettei käy tässä kirjassa keskustelua heidän kanssaan. Tavallaan hän siis käy yhteiskunta- tai kasvatustieteellistä keskustelua omilla ehdoillaan. Popularisoivassa ja poleemisessa esityksessä tätä voi ehkä pitää perusteltuna. Vaihtoehtoinen tapa toimia olisi ollut osoittaa sosiaalisen konstruktivismiin filosofiset juuret, ja sitten punnita näiden filosofisten kantojen uskottavuutta. Wikforss ei myöskään juuri pohdi sitä, että relativismin lajeja on paljon ja hänen argumenttinsa purevat parhaiten äärimmäiseen epistemiseen relativismiin.

Tästä kritiikistä huolimatta voisi olla hyvä, jos syksyllä 2023 aloittavat yhteiskuntapolitiikan ja sosiaalityön opiskelijat joutuisivat tai saisivat lukea Wikforssin kirjan ja pohtia siinä esitettyjä väitteitä.

KIRJALLISUUS

- Elo, Emil (2021) Yhdysvallat kuilun partaalla. Helsingin Sanomat 22.12.2021.
Koppinen, Mari (2019) Abban Björn Ulvaeus lahjoitti ruotsalaisille koululaisille 110 000 tietokirjaa estääkseen “tyhmyyden ja salaliittojen lumivyöryä. Helsingin sanomat 18.12.2019.